

ВСТУП

Чернецтво за своїм задумом є наслідуванням способу життя Христа. Воно від самого початку є абсолютним вираженням духу християнства, як «тісного» шляху до Небесного Царства. Завдяки ченцям на землі ніколи не припинилася молитва та живе свідчення Євангельської Істини. У тиші своїх келій ченці провадять аскетичне життя та у молитві заступаються за увесь світ. Для сучасного світу, який підкреслює свою прагматичність та раціоналізм, монашество являє чудо життя, що присвячене Богові. Воно і надалі зберігає свою важливість та покликане стати потужною силою Церкви для нової евангелізації. Осмислення цієї місії монашества визначає актуальність теми нашої дипломної роботи.

З історії Церкви відомо, що ідеали монашества завжди залишалися незмінними незважаючи на мінливі суспільно-політичні та культурні тенденції. Ця незмінність ідеалів, однак не заперечує того, що монашество залишається завжди живим організмом, який постійно розвивається та реагує на ті обставини в яких перебуває.

В різних часах монахи могли обирати той чи інший спосіб життя, але бути досконалим християнином і жити радикально за заповідями Божими та Євангельськими Радами завжди залишалось актуальним для всіх поколінь.

З прийняттям християнства на українських землях з'являлося багато монаших осередків, які стали центрами поширення віри, плекання молитви та духовного життя. Для Київської Церкви від самих початків важливу роль відіграє Студитське монашество, яке має за собою світле історичне минуле та перспективне майбутнє.

Відродження Студійського монашества в лоні Українського Греко-Католицької Церкви тісно пов'язане з двома великими церковними діячами ХХ століття – митрополитом Андреем Шептицьким та отцем-Архимандритом Климентієм Шептицьким. Завдяки їхнім старанням було відкрито нову сторінку в історії студитів, та їх місії у служінні Церкві та українському народу. Саме аналізу відродження, внутрішнього устрою та пізнанню духовності ченців-студитів і є присвячена дана праця.

Мета – проаналізувати причини та передумови відродження студійського монашества в Україні у ХХ столітті. Через аналіз студитського Уставу, тобто «Типікону», висвітлити та прослідкувати духовний розвиток ченця-студита.

Дана мета передбачає виконання таких завдань:

- висвітлити передумови та процес відродження студійського монашества;
- проаналізувати студитський «Типікон» його формування та розвиток;
- розглянути основні аспекти у духовному формуванні ченця-студита;
- розібрати значення монаших обітів та засоби для їх осягнення;
- визначити роль та місце молитви у чернечому житті;
- вияснити, який вплив Ігумена як духовного отця на розвиток монаха;

Відповідно до поставленої мети, основна частина нашої праці, окрім Вступу та Висновків, поділена на два розділи, які виходячи із розглянутої тематики, поділені на визначену кількість пунктів. Їх перелік знаходиться у Змісті. Список використаної літератури включає досліджені в процесі написання дипломної роботи джерела та інші матеріали,

дотичні до теми, яка розглядається.

У першому розділі проаналізуємо, чим керувався митрополит Андрей Шептицький, відновлюючи давнє студійське чернецтво. Для цього заглибимося в історико-культурні аспекти життя тогочасної Галичини, щоб висвітлити, для якого суспільного прошарку стало можливим і доступним монаше життя у монастирях студитів. В загальних рисах представимо діяльність ченців студитського Уставу. Охарактеризуємо питання збереження та плекання східного обряду, поглянемо на щоденне життя монахів їхнє матеріальне забезпечення у монастирі, а також соціальний та харитативний вимір їхньої місії.

Також ми прослідкуємо динаміку розбудови та розвитку студитських монастирів та обителів та вплив тогочасних історичних викликів на цей розвиток, таких як: дві світові війни, німецька та радянська окупації. Незважаючи на ці несприятливі обставини, працею студитів було створено низку монастирів. Окрім Свято-Успенської Унівської Лаври у 1920-их рр. у Львові постала Лавра св. Івана Хрестителя. Студитські монастирі були також засновані на Гуцульщині, зокрема у селі Дора, а згодом і поза межами Галичини.

Також поглянемо на місію студитів, тобто їхні головні ділянки праці, діяльність монастирських майстерень, ведення господарства і соціальну працю, як то опіка сиротами та просвітницька діяльність.

Великою цінністю і скарбом для студитів є їхній Устав або «Типікон». Тож ми розглянемо історію формування «Типікону», починаючи від першого його видання, тобто «Скнилівського Типікону», «Конституцій» і закінчуючи «Загальним Типіконом», яким керуються ченці-студити до сьогодні. Також ми проаналізуємо «Загальний Типікон», розглянемо, на які частини він поділяється, і розберемо деякі окремі приписи та настанови щодо монастирської дисципліни.

У другому розділі ми звернемо увагу на внутрішній аспект життя студійського монашества. У цьому розділі розглянемо значення монаших обітів чистоти, убогості та послуху, зростання в яких є головною метою кожного монаха на шляху до досконалості. Таким чином ми поглянемо, як відбувається духовний зріст монаха-студита, вяснимо значення кожного ступеня монашого життя та їхнє богословське підґрунтя. Першим ступенем є послушництво, після якого новик-послушник виходить на черговий ступінь – він стає архарієм, тобто початківцем. Переконавшись у своєму покликанні, архарій за згодою монастирської Ради приймає Схиму, тобто перші монаші обіти. І врешті розглянемо, як монах виходить на найвищий щабель монашого подвигу – Великої Схими, в якій чернець ще більше духовно та молитовно заглиблюється у Божу любов та велич. Аналізуючи монаші обіти та щаблі монашества, ми розглянемо, як ці обіти впливають на духовне життя монаха та яким чином прийняття Схими стає другим Хрещенням. Найважливішим елементом монашого життя є молитва. Тому темі молитви ми присвятили другий пункт другого розділу нашої праці. Без молитви жоден монах не звершить свого покликання і не досягне досконалості в обітах. Ведучи мову про молитву, важливо зауважити, що вона тісно пов'язана з розпорядком дня, який поділений на три рівні частини. Ми розглянемо, як ченці-студити звершують Церковне Правило та інші чини та молитви, як наприклад Келійне Правило, духовне читання тощо. Разом з молитвою в парі є праця, вона є невід'ємною від молитви, бо праця монаха вже є молитвою. Монахи-студити, на відміну від західного зразка монашества, не дотримувались окремої харизми: кожен брат чи отець в спільноті виконував той вид

праці, до якої мав обдарування.

Важливу роль у формуванні монаха від самого моменту послушництва і до прийняття Схими відіграє настоятель монастиря, тобто Ігумен. Наприкінці нашої праці ми звернемо увагу на постать Ігумена і його значення, як в самій спільноті монахів в цілості, так і в духовному житті кожного ченця. Ігумен є духовним отцем для своєї отари, яким є монастир, і він відіграє значну роль в тому, чи осягне досконалості той, хто ступив на монаший подвиг заради спасіння. Головною метою духовного отцівства, яке розпочинається у хвилині монашого постригу – Схими, є провід духовних дітей до осягнення спасіння.

У цій роботі синонімічно використовуватимемо такі терміни: монашество, чернецтво; монастир, обитель; монах, чернець; студитський, студійський та похідні від них.

Ця дипломна робота написана у напрямку східного богослов'я із використанням синтетичного та порівняльного методів, методів компіляції та реформування, які часто переплітаються та взаємодоповнюються.

Основою для написання нашої праці служитимуть «Загальний Типікон» студитів, який є настільною книгою кожного ченця-студита, згідно з якою монах повинен жити, працювати та молитися. Поруч із «Типіконом» неможливо оминати увагою твір «Наші звичаї», який належить перу митрополита Андрея Шептицького. «Наші звичаї» є другою по значимості книгою для студитів після «Типікону», адже містить в собі дисциплінарні настанови про поведінку монахів.

Для того, щоб бути об'єктивними у висвітленні поставлених перед собою завдань, ми спиратимемося на дослідження К. Королевського, який висвітлює життя та діяльність митрополита Андрея Шептицького; М. Пишковича, який у своїй праці розкриває історію студійського монашества; В. Чернопиську, котра звертає увагу на новаторські ідеї отця Климентія Шептицького у справі відновлення студитів; Ю. Скіри, М. Марусина, які аналізують розвиток студитського «Типікону» від найдавніших часів і до сьогодення. Твори цих авторів присвячені мотивам та передумовам відновлення студійського монашества митрополитом Андреем Шептицьким.

Важливими джерелами для кращого розуміння духовності студитів є дослідження С. Дмитруха, О. О. Козака, В. Алексійчука, А. М. Амана, які у своїх працях аналізують монаший устрій монастирів Студитського Уставу.

Одними з найцінніших праць, з яких ми будемо черпати, є твори Архимандрита Климентія Шептицького, зокрема його послання: «Слово про убозтво», «Про молитву у відроджених монастирях Студійського уставу», «Послання о. Климентія, Ігумена Святоуспенської Лаври в Уневі для монастирів на Поліссі».

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи те, що ми досліджували у даній праці, робимо висновок, що студитське монашество в Україні є невід'ємною частиною традиції східного чернецтва у лоні Української Греко-Католицької Церкви. Слід підкреслити, що відроджене монашество Уставу св. Теодора Студита в Україні під егідою Андрея та Климентія Шептицьких сформувало свою власну духовну тотожність.

Для кращого розкриття ідеї відновлення студитського чернецтва в Україні ми поділили нашу працю на два блоки. В першому розділі ми проаналізували процес відновлення та становлення студитів в Україні після довгого часу перебування у забутті. Адже дуже важливо було пізнати якнайкраще історію студійського монашества.

В першому пункті ми намагалися відкрити, в чому Слуга Божий митрополит Андрей Шептицький та преподобномученик Климентій бачили потребу віднови студійського монашества. Які цілі митрополит Шептицький ставив перед собою та чим керувався, укладаючи життя студитів? А цілком було відновити у Галичині традиції та духовність східно-християнського чернецтва.

Чернецтво відіграє важливу роль, як вогнище віри та духовності. Саме у Східній Церкві монастирі зберегли духовні традиції, притаманні Східним Отцям. Відновлюючи чернецтво східного типу, митрополит Андрей ставив за мету повернення всієї Греко-Католицької Церкви до східно-християнської традиції, а відновлення студитів було першим кроком для реалізації цієї мети.

Східний дух монашества в українському студитському чернецтві формувався поступово. Важливим моментом успіху студитів була можливість вступу в монастирі студитів простим селянам. Студитське чернецтво зі своїм осідком у Свято-Успенській Унівській Лаврі стало вогнищем духовності на Галичині, подібно як чернецтво Києво-Печерської лаври у Київській Русі.

У другому пункті ми прослідкували, як поступово зводилися та розбудовувалися студитські монастирі та обителі. Починаючи від Лаври св. Теодосія Печерського у Скнилові, ми розглянули історію побудови, розвиток та занепад окремих студитських домів та монастирів. Досліджуючи у третьому пункті «Типікон» або ж Устав, ми відкрили, як ідея дослідження Митрополитом Андреем та отцем Климентієм розвивалась та формувалась. Це ми могли побачити, порівнюючи «Скнилівський Типікон», «Устав Унівський» або ж «Конституції» та «Загальний Типікон». Коротко аналізуючи ці Устави, ми представили їхню структуру та розібрали деякі приписи «Типікону», використовуючи його зміст.

Другий розділ стосується життя ченців-студитів, початку їхнього монашого подвигу та особистий духовний розвиток монаха на певних щаблях чернечого життя. Також проаналізували роль молитви та праці у житті монаха та постать Ігумена і його вплив на розвиток ченця.

Великої уваги приділяє митрополит Андрей Шептицький, а пізніше і Архимандрит студитів Климентій Шептицький, духовному життю монаха. Така турбота є чітко висвітлена у «Типіконі» та «Наших звичаях», авторами яких є брати Шептицькі.

У першому пункті ми визначили, що монаші обіти чистоти-дівицтва, вбогості та послуху є цілком кожного монаха. Монах повинен зростати в них. Відтак згідно зі зростанням і поглибленням духовного життя, монах піднімався на вищі щаблі монашества як послушник, архарій, схимник, великосхимник. Зростаючи духовно, монах не отримував жодних привілеїв, а навпаки повинен був ще більше поборювати себе, свої пристрасті – аж до повного зречення себе.

У другому пункті ми з'ясували, що основою життя студитських ченців завжди була молитва. Прагнучи до досконалості, дотримуючись традиції східного монашества, ченці намагаються через постійне та щире спілкування з Богом, через очищення серця, освятити себе і всю свою зовнішню діяльність.

Сповнювати чернечі обіти ченцеві допомагала молитва та праця. Виконуючи Церковне чи Келійне Правило, монах повинен підкорятися в усьому «Типікону» та настоятелю, тим самим зростати у смиренні та покорі. Монах повинен у послуші виконувати різні служіння у вигляді тієї чи іншої праці. Студити усвідомлюють, що будь яка праця неможлива без клопотів, але водночас вона повинна бути інструментом особистого освячення та злуки з

Богом. Підставою для такого підходу є розуміння, що нічого не трапляється випадково і що Бог дає ті чи інші обов'язки для освячення і спасіння монаха.

Наприкінці нашої праці в останньому пункті ми розглянули, яку роль відіграє Ігумен у духовній формації монаха. Визначили, які обов'язки має Ігумен та яким є його основне завдання. Головним завданням Ігумена як духовного отця, пастиря, лікаря, учителя, керманича, виноградаря є досягнення досконалості та спасіння його духовних дітей. Ігумен, щоб бути прикладом досконалого життя повинен вправлятися і зростати в чеснотах. Ми також наголосили, що від взаємовідносин між Ігуменом і учнем, їхньої єдності у Святому Дусі та молитов залежить значення і цінність духовного отцівства. Підсумовуючи результати дипломної роботи, можемо стверджувати, що студитське монашество відіграло важливу роль у формуванні духовності Української Греко-Католицької Церкви. Адже саме студити були тими, хто на практиці втілював ідею митрополита Андрея Шептицького про повернення нашої Церкви до традицій християнського Сходу, зокрема це виражалось у духовності та аскетизмі. Основними труднощами, з якими ми зустрілися при написанні даної праці, був брак досліджень цієї тематики, особливо з аналізу студитських Уставів «Типіконів», з яких найбільше можна почерпнути відомості про внутрішній устрій монахів-студитів. Ще однією перепорою була відсутність можливості користатися з творів блаж. Климентія Шептицького, які ще не є опубліковані та все ще зберігаються в архівах, бо в них міститься чимало інформації про життя, молитву та діяльність студитів. Ми свідомі того, що наша праця є лише скромним внеском в царину вивчення духовності студійського монашества, а отже потребує ширших наукових досліджень у майбутньому.

ЗМІСТ

ВСТУП 4

РОЗДІЛ I СТАНОВЛЕННЯ СТУДІЙСЬКОГО ЧЕРНЕЦТВА В УКРАЇНІ 9

1.1 Передумови і відродження монашества уставу св. Теодора Студита 9

1.2 Студійські чернечі обителі на території України 14

1.2.1 Скнулівська Лавра св. Антонія Печерського 14

1.2.2 Свято-Успенська Унівська Лавра 16

1.2.3 Монастир св. Йосафата – «Студіон» 21

1.2.4 Свято-Іванівська Лавра 22

1.2.5 Монастир св. Іллі у Дорі 23

1.3 Аналіз студійського монашого Уставу 25

РОЗДІЛ II МОНАШЕ ДУХОВНЕ ЖИТТЯ ЧЕНЦЯ-СТУДИТА 36

2.1 Початок монашого життя – прийняття обітів 36

2.2 Молитва як засіб духовного зросту монаха 44

2.3 Духовне отцівство Ігумена 51

ВИСНОВКИ 59

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 63